

КОЛИ ПОДИХ СТАЄ ПОВІТРЯМ

Ця книга мемуарів — єдина, яку залишив по собі талановитий американський нейрохірург Пол Каланіті. Він вивчав англійську літературу та біологію в Стенфордському університеті, історію і філософію науки та медицини в Кембриджі, з відзнакою закінчив Єльську школу медицини і мріяв стати лікарем, а колись на пенсії — взятися до письменництва. У травні 2013 року, за крок від омріяної медичної й наукової кар'єри, Полу Каланіті діагностували рак легенів 4-ї стадії й він розпочав свою книгу. Крапку в ній поставила його смерть навесні 2015-го. А за десять місяців відверта й мужня історія боротьби, кохання та самовідданої лікарської праці стала бестселером № 1 за версією *The New York Times* і увійшла до лідерів продажів на *Amazon.com*.

«Чому я?» Померати від раку в молодому віці й знати, що твій випадок — один на десять тисяч. Безліч разів повідомляти хворим про страшний діагноз, вирішувати, чиє життя можливо врятувати, а чиє ні, — і раптом самому опинитися на лікарняному ліжку й чекати вироку, скільки тобі залишилося. Назавжди розпрощатися з мріями про складні операції та наукову працю... А тоді зрозуміти: іншого вже не буде й правильне запитання: «А чому не я?» І, забувши про біль, прийти до операційної, жити, кохати — і взяти на руки новонароджену донечку...

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-1458-3

9 786171 214583

ПОЛ КАЛАНІТІ

КОЛИ ПОДИХ СТАЄ ПОВІТРЯМ

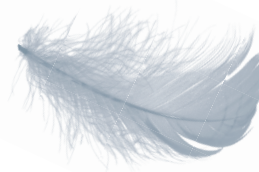

#1 NEW YORK TIMES BESTSELLER

КОЛИ

ПОДИХ

СТАЄ

ПОВІТРЯМ

ПОЛ КАЛАНІТІ

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

#1 NEW YORK TIMES BESTSELLER

WHEN
BREATH
BECOMES
AIR

PAUL KALANITHI

**Random
House**

#1 NEW YORK TIMES BESTSELLER

КОЛИ
ПОДИХ
СТАЄ
ПОВІТРЯМ

ПОЛ КАЛАНІТІ

УДК 159.9
ББК 88.52
К17

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:

Kalanithi P. When Breath Becomes Air / Paul Kalanithi. —
New York : Random House, 2016. — 256 p.

Переклад з англійської:
Наталії Трохим, Тетяни Микитюк

Дизайнер обкладинки *Влад Прокопів*

ISBN 978-617-12-1458-3 (укр.)
ISBN 978-0-8129-8840-6 (англ.)

© DepositPhotos.com / mex-
gix, обкладинка, 2016
© Corcovado, Inc., 2016
© Hemiro Ltd, видання укра-
їнською мовою, 2016
© Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля», пе-
реклад і художнє офор-
млення, 2016

Усе написане в цій книжці ґрунтується на спогадах доктора Каланіті про реальні події. Однак імена всіх пацієнтів, згаданих тут, змінені. Крім того, в описі кожного конкретного хворого приватна інформація — зокрема вік, стать, національність, фах, сімейний стан, місце проживання, історія хвороби і/або діагноз — також змінена. За єдиним винятком імена колег і друзів доктора Каланіті, а також лікарів, котрі опікувалися ним, змінені. Тож будь-які збіги і будь-яка подібність до реальних осіб, живих чи померлих, що могла виникнути внаслідок цих змін, — цілком випадкові і ненавмисні.

Присвячується Каді

Шукаєш у смерті життя — тож лови
повітря, що з подиху щойно постало.
Хто буде — не знаєм, хто був — відійшли.
Тіла наші тлінні, лиш душі витали.
Мій друже! година настане, і ти
Покинеш цей світ, щоб у вічність піти.

Лорд Брук Фулк Гревіль. Селіса, 83

ПЕРЕДМОВА

Авраам Верджес

Коли я пишу цю передмову, мені спадає на думку, що краще б це була післямова. Бо коли йдеться про Пола Каланіті, відчуття часу перевертається догори дригом. Досить почати з того — чи, можливо, закінчити тим — що я по-справжньому познайомився з Полом вже після його смерті (сподіваюсь на вашу поблажливість). Так, я найближче запізнався з ним, коли його не стало.

Ми зустрілись у Стенфорді, одного незабутнього дня на початку лютого 2014 року. Він саме опублікував у *New York Times* статтю під заголовком «Скільки часу мені лишилось?» — матеріал, який викликав бурхливий відгук у читачів. Упродовж наступних днів ця стаття розповсюджувалась в геометричній прогресії. (Я спеціалізуюся на інфекційних хворобах, тому пробачте мені, будь ласка, невживання слова «вірус» як метафори.) Після цього він запрошував мене в гості,

спілкувався зі мною в чаті, просив поради щодо літературних агентів, редакторів, щодо процесу видання книжки — він захотів написати книжку, власне оцю книжку, яку ви зараз тримаєте в руках. У моїй пам'яті знову постає ця картина: сонце пробивається крізь дерево магнолії за вікнами мого офісу і осяває все: Пол сидить навпроти, його прекрасні руки все ще прекрасні, його борода пророка все ще густа, його карі очі уважно дивляться на мене. У моїй пам'яті ця картина така виразна, наче написана рукою Вермеера, така чітка, наче зафіксована камерою-обскурою. Я пригадую, як подумав: «Це треба запам'ятати», тому що цей відбиток на моїй сітківці був безцінним. І ще тому, що діагноз Пола допоміг мені усвідомити не лише його смертність, але й свою власну.

Ми тоді говорили про безліч різних речей. Він був провідним нейрохірургом. Ми мусили, очевидно, десь перетинатися, але не могли пригадати жодного спільного пацієнта. Він казав, що у Стенфорді навчався на англійській філології і біології, а згодом здобув ступінь магістра англійської літератури. Ми говорили про те, що він все життя любив писати — і читати. Він легко міг стати професором англійської філології — і справді,

здавалося, він прямував до цього певний час. Але потім, так само, як його тезка на шляху в Дамаск, він почув покликання. І став лікарем, хоча завжди мріяв повернутися до літератури в якийсь спосіб. Можливо, написати книжку. Колись. Він думав, що, як буде час, то чом би й не спробувати? Аж раптом виявилось, що часу лишилося обмаль.

Я пригадую його іронічну делікатну усмішку, трохи наче збитошну, хоч і на виснаженому й змарнілому обличчі. Рак вже висотав з нього всі соки, але нова біологічна терапія дала добрий результат і дозволила йому хоч трохи зазирати в майбутнє. Він казав, що під час навчання в медінституті хотів бути психіатром, але натомість зненацька закохався в нейрохірургію. Це було щось значно більше, ніж любов до лабіринтів мозку, ніж насолода від вправності своїх рук, здатних творити дива — це були любов і співчуття до тих, хто страждає, викликані палким бажанням їм допомогти. Навряд чи він розповів мені стільки, скільки я згодом почув від моїх студентів, які свого часу асистували йому, про дуже важливу річ: про його палку віру в моральну велич лікарської праці. А потім ми говорили про його смерть.

Після тієї зустрічі ми з Полом підтримували зв'язок за допомогою електронної пошти,

але ніколи більше не бачились. Так склалося не лише тому, що я розчинився у власному світі дедлайнів і зобов'язань, але й через моє шанобливе ставлення до його часу — я не смів відбирати у нього час. Я готовий був прийти до Пола, якби він захотів мене бачити. Я відчував, що йому навряд чи потрібні нові дружні лабеті. Я багато думав про нього і про його дружину. Мені хотілося спитати, чи він пише. Чи знаходить на це час. Протягом багатьох років я, постійно зайнятий лікар, всіляко намагався знайти час, щоб писати. Я хотів сказати йому, що відомий письменник, перейнятий цією вічною проблемою, якось сказав мені: «Якби я був нейрохірургом і повідомив, що мушу покинути своїх гостей, щоб провести ургентну краніотомію (трепанацію черепа), ніхто б не заперечив ані слова. А от якби я повідомив, що мушу покинути гостей у вітальні, щоб самому піднятися нагору і сісти за письмовий стіл... що було б?» Цікаво, чи розсмішило б це Пола? Зрештою, у його випадку справді можна було б послатись на невідкладну краніотомію! Це було б цілком правдоподібно! А відтак натомість можна було б взятися до писання.

Працюючи над цією книжкою, Пол надрукував блискуче коротке есе в часописі *Stanford Medicine*, у випуску, присвяченому

проблемі часу. У тому ж номері була й моя публікація, дотична до публікації Пола, хоча я побачив його статтю тільки тоді, коли журнал опинився у мене в руках. І, читаючи її, я зауважив новий, глибший погляд на деякі речі, ледь окреслені раніше в публікації *New York Times*: тепер Пол писав просто вражаюче. Він міг би писати про будь-що, і це було б так само потужно. Але він не писав про будь-що — він писав про час, про те, що час означає для нього зараз, у контексті його хвороби. Яка так неймовірно все загострила.

І ось що я ще раз мушу підкреслити: цей текст був незабутній. З-під його пера линуло чисте золото.

Я знову і знову перечитував публікацію Пола, намагаючись зрозуміти, у чому тут річ. По-перше, це була музика. Наче відлуння Голуея Кіннела, майже поезія в прозі. («Коли настане день і це станеться — / ти опинишся з кимось коханим / у кав'ярні по той бік / моста Мірабо, за блискучим шинквасом, / де вино стоїть порожніми скельцями окулярів догори...») — це цитата з Кіннела, одного разу я чув, як він декламував напам'ять цей вірш в книгарні Айови, не зазираючи в папірець.) Але було ще щось особливе, якийсь присмак античності, тих часів, що передували появі

блискучих шинквасів. Я збагнув це через кілька днів, коли знову відкрив його статтю: стиль Пола нагадував стиль Томаса Брауна. Браун написав свій роман *Religio Medici* 1642 року, цілком в стилі тої епохи, зі всіма її архаїчними словами і зворотами. Ця книжка захопила мене — я був тоді лікарем-початківцем — я вчепився в неї, як селянин, буває, чіпляється за болотистий ґрунт, який ще його батько марно старався осушити. Це було непосильне завдання, я втратив надію пізнати її таємниці, у розпачі відкидав її, відтак брав до рук знову, без певності, що відшукаю в ній щось для себе, але у самому звучанні слів угадуючи її силу. Я відчував, що мені бракує якогось спеціального рецептора, який би відкрив мені пісню літер, їхній прихований сенс. І ця книжка так і не піддалася мені, попри всі мої зусилля.

Чому, спитаєте ви? Ну чому я затявся? Хто знає цю *Religio Medici*?

Ну, скажімо, мій кумир Вільям Ослер знав, ось хто. Ослер був основоположником сучасної медицини, він помер у 1919 році. Він любив цю книжку. Він зачитувався нею ночами. Він просив, щоб його поховали з *Religio Medici*. Багато років я марно намагався збагнути, що такого Ослер вбачав у ній. Та після численних спроб — впродовж десятиліть —

ця книжка нарешті піддалася мені (допомогло в цьому те, що її ніколи не адаптували сучасною мовою). Штука була в тому, як я зрозумів, що читати її треба вголос, оскільки це увиразнює ритм тексту і робить його невідворотним: «Я приношу з собою дива, я шукаю поза собою: і вся Африка з її чудесами є в мені; я той зухвалий і відважний кавалок природи, який ти оце, власне, досліджуєш, вдумливо вивчаєш працю, яку хтось уклав у цілий безкінечний том». Коли дійдете до останнього абзацу книжки Пола, прочитайте його вголос і почувете те саме нанизування, той ритм, якому ваша стопа захоче вторувати... Але, так само як і Браун, ви будете лише ззовні. А Пол, я гадаю, був новим втіленням Брауна. Або ж, якщо прийняти, що теперішній час — лише ілюзія, то, можливо, сам Браун був утіленням Пола Каланіті (уф, аж в голові запаморочилось!).

А потім Пол помер. Я пішов на панахиду у Стенфордську церкву — дивовижну, в яку я частенько навідувався, коли там не було нікого, щоб посидіти і насолодитися світлом, тишею, — і з якої я завжди виходив оновлений. На панахиді в церкві було повно люду. Я сів скраю і слухав одну за одною зворушливі, а часом безладні промови його найближчих друзів, його духівника і його брата. Так,

Пол відійшов, а тим часом я дивним чином збагнув, що тепер знаю його, і не лише через ту зустріч у мене в кабінеті, не лише через тих кілька есеїв, які він написав. Він знайшов форму для своїх розповідей тут, у Стенфордській церкві (*Stanford Memorial Church*), у цьому летючому храмі, увінчаному куполом, у цьому гідному місці, що пам'ятає цього чоловіка, тіло якого тепер в землі, але який ще ніколи не був так відчутно живий. Він проявився в рисах своєї коханої дружини і маленької донечки, своїх сумних батьків і братів та сестер, у кожному обличчі своїх численних друзів, колег і колишніх пацієнтів, котрі тепер наповнювали цей простір; він був присутній тут, на цій прощальній зустрічі, на цій останній гостині, на яку зібралося так багато людей. Я бачив там обличчя умиротворені, усміхнені, наче причетні до чогось невимовно прекрасного. Мабуть, і моє лице мало подібний вираз: усі ми відкрили для себе сенс ритуалу служіння, ритуалу славослів'я, сенс спільних — чи то розділених — сліз. Було надзвичайно важливо проживати цю гостину, де ми тамували свою спрагу, жили своє тіло, розмовляли з абсолютно незнайомими людьми, які раптом стали такими близькими завдяки Полу.

Але лише тоді, коли я отримав ці сторінки, через два місяці після смерті Пола — аж тоді я нарешті відчув, що знаю його, бо пізнав його краще, ніж якби мав щастя називатися його другом. Коли я прочитав цю книжку, зізнаюся, відчув глибоке збентеження: стільки правди й щирості було в цих рядках, що мені перехопило подих.

Приготуйтеся. Сідайте. Дізнайтеся, що таке мужність, послухайте, як вона лунає. Подумайте, яка потрібна відвага, щоб так розкритися. Але передусім погляньте, що лишається жити після нас і потужно впливає на життя інших людей, коли нас вже немає, — це наші слова. У світі асинхронних зв'язків і взаємодій, де ми так часто занурюємось в монітори, де наші погляди прикуті до різноманітних прямокутних об'єктів, які постійно дзиччать і світяться в руці, де нашу увагу поглинають ефемерні речі, — зупиніться і подаруйте собі цю бесіду з моїм молодшим колегою, який так рано відійшов, і назавжди залишився молодим, і навіки залишився в пам'яті. Послухайте Пола. У паузах між словами прислухайтеся до себе — що ви сказали б у відповідь. У цьому полягає суть його послання. Я знаю. Сподіваюся, ви теж це зрозумієте. Це його подарунок. І я більше не стоятиму поміж ним і вами.

ПРОЛОГ

Вебстер був одержимий смертю,
Він бачив під шкірою череп,
Істот без грудей під землею
Й усмішки оголених щелеп.

Т. С. Еліот. Шепіт безсмертя

Я переглянув КТ-скани, діагноз не викликав сумніву: усі легені були поцятковані незліченними пухлинами, хребет деформований, печінка знищена. Рак з множинними метастазами. Я був нейрохірургом, закінчував резидентуру. За останні шість років життя я проаналізував цілі стоси таких сканів, вишукуючи шанс, що давав би пацієнтові надію на одужання при відповідному лікуванні. Але тут було інакше: це був мій скан.

Я обійшовся без захисного костюма — мав на собі, як завжди, хірургічну уніформу і білий лікарський халат. Мене перевдягнули, скерували в IV відділ; медсестра на комп'ютері показала, як знайти палату, і я пішов туди разом з моєю дружиною Люсі, яка ще вчила-

ся в інтернатурі. Перед очима знову промайнули всі ці кадри сканів, кожен окремо: легені, кістки, печінка, — прокручуючись згори вниз, тоді зліва направо, потім спереду назад, саме так, як мене вчили робити, щоб відшукати щось, що могло б змінити діагноз.

Ми лежали поруч на лікарняному ліжку.

Люсі спокійно, наче читаючи із зошита, промовила:

— Як думаєш, чи може виявитись, що це щось інше?

Я сказав:

— Ні.

І ми обнялися міцно, наче щойно закохані. Минулого року ми обоє запідозрили, але не хотіли вірити, не могли говорити про те, що рак росте в моєму тілі.

Приблизно за шість місяців перед тим я почав втрачати вагу, мене стали мучити страшні болі в спині. Коли вранці вдягався, то затягував ремінь спершу на одну, а згодом і на дві поділki тісніше. Я звернувся до лікаря первинної медичної допомоги, колишньої одноступінчатої зі Стенфорду. Її брат помер раптово у відділенні нейрохірургії внаслідок нехтування симптомами небезпечної інфекції, відтак вона взяла материнську опіку над моїм здоров'ям. Проте коли я прийшов, то

застав іншу лікарку в її кабінеті: моя одногрупниця стала мамою.

Я в тонкому блакитному костюмі лежав на холодному діагностичному столі і описував їй симптоми. І врешті сказав:

— Звичайно, якби це було екзаменаційне питання про тридцятип'ятирічного чоловіка з нез'ясовною втратою ваги і вперше виявленими болями в спині, то відповідь напрошувалась би сама: рак С. Але, можливо, я просто занадто багато працюю. Не знаю. Я б хотів пройти МРТ, щоб переконатися.

— Вважаю, спочатку треба зробити рентген, — сказала вона. Так, МРТ при болях в спині — це занадто: занадто коштовне дослідження, занадто часто до нього вдаються без достатніх підстав, що останнім часом по всій країні привернуло увагу до питання заощадження коштів. Але необхідність сканування визначається тим, що саме ви шукаєте: адже рентгенівські промені здебільшого не допомагають виявляти рак. І попри те скерування пацієнта на МРТ на такій ранній стадії багато лікарів вважають відступництвом. А лікарка вела далі:

— Я знаю, рентген не ідеальний метод, але з нього варто почати.

— У такому разі, може, є сенс спробувати флексійно-екстензійний рентген (flexion-extension X-rays) — якщо припустити, що йдеться про шийний спондилолітез?

Дзеркало на стіні підказало мені, що лікарка зайшла в «Гугл».

— Це таке зміщення хребців, зустрічається у 5 % людей і часто зумовлює болі в спині у молодому віці, — підказав я.

— Добре, даю скерування.

Я подякував.

Ну чому в лікарському халаті я завжди був таким вольовим і впевненим, а в лікарняній піжамі став таким покірним? Правду кажучи, про біль у спині я знав більше, ніж ця лікарка, оскільки 50 % навчання на нейрохірургії було присвячено хворобам хребта. Але, може, це таки спондилолітез? Багато людей мого віку мають цей діагноз. А рак хребта в тридцять років? Захворюваність не вища, ніж один випадок на десять тисяч. І навіть якби вона зросла в сто разів, то все одно залишалась би нижчою, ніж захворюваність на спондилолітез. Мабуть, я таки занадто тривожуся за себе.

Рентгенівський знімок був нормальний. Ми зауважили ознаки тяжкої праці і старіння організму, розписали графік лікування,

і я повернувся до роботи — мене ще чекав останній на день пацієнт. Безпечної дози ібупрофену вистачало мені на цілий день і, зрештою, дедалі менше ставало тих особливо виснажливих днів по чотирнадцять робочих годин на добу. Моя подорож від студента-медика до професора-нейрохірурга майже завершилась: після десяти років невпинного навчання я був сповнений рішучості протриматися ще 15 місяців, до переможного кінця. Я заслужив повагу своїх вчителів і наставників, здобув кілька престижних національних премій, отримав пропозиції праці від найкращих університетів. Мій науковий керівник зі Стенфорда днями запросив мене і сказав:

— Поле, я вважаю, що ти найперший претендент на будь-яке місце, яке ти собі обериш. До речі: власне, нам на факультеті якраз потрібен хтось такий. Нічого не обіцяй, просто поміркуй про це.

Отже, у тридцять шість років я стояв на вершині: переді мною лежала Земля Обітованна, від Гілеаду і Єрихону — до Середземного моря. Я бачив там, на морі, прекрасну яхту, на якій ми з Люсі і нашими майбутніми дітьми будемо проводити відпустки. Я спостерігав, як біль в спині поступово відпускає ме-

не, коли мій робочий графік стає вільнішим, а життя — спокійнішим. Я бачив, що нарешті можу стати для своєї жінки тим, ким обіцяв.

Невдовзі, через кілька тижнів, я відчув сильний біль у грудях. Може, вдарився на роботі? Може, тріснуло ребро? Бувало, я прокидався посеред ночі на змокрілому простирадлі, весь облитий потом. Знову стрімко схуд, — стрімкіше, ніж перед тим, — зі 175 фунтів до 145. Приєднався надокучливий кашель. Сумнівів не залишалось. Якогось суботнього дня ми з Люсі лежали на сонечку в парку Долорес в Сан-Франциско і чекали на її сестру. Люсі зиркнула на мій телефон і побачила на екрані результати пошуку в медичній базі даних за запитом: «частотність захворювань на рак серед 30-40-річних».

— Що це? Не думала, що тебе це аж так турбує, — сказала вона.

Я не відповів. Не знав, що сказати.

— Може, щось мені розкажеш? — спитала вона.

Люсі посмутніла, тому що теж із тривогою думала про це. І тому, що я не хотів їй нічого казати. І тому, що обіцяв їй одне, а вийшло зовсім інше.

— Скажи, будь ласка, чому ти не довіряєш мені? — спитала знову.

Я вимкнув екран і сказав:

— Хочеш морозива?

Наступного тижня ми мали відпустку, під час якої планували поїхати в гості до давніх, ще з коледжу, друзів у Нью-Йорк. З надією, що здоровий сон і кілька коктейлів допоможуть трохи збити тиск в автоклаві нашого подружнього життя.

Але Люсі мала інший план.

— Я з тобою до Нью-Йорка не поїду, — заявила вона за кілька днів до від'їзду. Вона хотіла цей тиждень побути сама, їй потрібен був час на осмислення наших стосунків. Говорила таким тоном, що мені починало паморочитись у голові, дедалі сильніше.

— Що таке? — вигукнув я. — Ні, цього не буде.

— Я дуже тебе люблю, і тому це так дивно. Але боюсь, що ми з тобою просто по-різному уявляємо наші стосунки. У мене таке враження, ніби ми разом тільки наполовину. Я не хочу випадково дізнаватися про твої переживання. Коли я кажу тобі, що відчуваю якесь відчуження, ти не сприймаєш цих слів поважно. Тому я мушу щось в цьому змінити.

— Усе буде добре, — відповів я. — Просто ця резидентура... втомила нас...

Невже справді все було аж так погано? Стажування на неврології, чи не найсерйозніший і найскладніший з медичних спеціальностей, таки позначилося на нашому шлюбі. Скільки разів я вертався з роботи пізно ввечері, коли Люсі вже спала, і падав без сил на підлозі у вітальні; скільки разів ішов на роботу вдосвіта, коли вона ще спала. Але тепер ми досягли мети: більшість університетів готові взяти на роботу нас обох, мене як нейрохірурга, Люсі — як терапевта. Найскладніший відтинок нашої подорожі позаду. Хіба ж ми не говорили про це сотні разів? І невже вона не розуміє, що зараз власне той момент, коли не можна отак взяти і все зруйнувати? Невже вона не знає, що мені лишився лише рік, останній рік резидентури, і що я кохаю її, і що ми вже так близько до того спільного життя, про яке завжди мріяли?

— Якби це справді було через резидентуру, я б це направила, — сказала вона. — У нас вже таке було, пригадуєш? Але якщо тепер це не тільки через резидентуру, га? Ти справді думаєш, що все налагодиться, коли ти станеш викладачем?

Я запропонував їй забути про цю поїздку, разом пошукати порозуміння, записатися на сімейний курс психотерапії, як Люсі

пропонувала кілька місяців тому, але вона стояла на своєму: їй треба побути на самоті. І тоді весь цей туман невизначеності в моїй голові розсіявся і проступила чітка межа. Добре, сказав я. Якщо вона вирішила піти, для мене це буде кінець наших стосунків. І якби тоді виявилось, що в мене рак, я б не сказав їй — вона була вільна і могла жити своїм життям.

Напередодні виїзду до Нью-Йорка я по-тай пройшов кілька медичних обстежень, щоб виключити наявність деяких різновидів раку, поширених серед молоді. Рак яєчок? Ні. Меланома? Ні. Лейкемія? Ні. У нейрохірургії, як завжди, було повно роботи. Ніч четверга плавно перетекла у ранок п'ятниці, коли я зловив себе на тому, що вже зб годин поспіль стояв за операційним столом, за дуже складними операціями, серед яких були гігантські аневризми, інтрацеребральне артеріальне шунтування, артеріовенозні патології. Я з вдячністю зітхав, коли приходив черговий лікар і давав мені змогу на кілька хвилин притулитися спиною до стіни. Єдина можливість зробити рентген грудної клітки з'явилась по дорозі з лікарні додому, перед виїздом в аеропорт. Але я собі подумав так: або в мене рак, і тоді це, можливо, останній шанс побачитися з друзями, або в мене немає

раку, і тоді не існує жодних причин не їхати до Нью-Йорка.

Я забіг додому, схопив валізи. Люсі відвезла мене в аеропорт і повідомила, що записала нас на сімейну терапію.

В останню мить перед посадкою до літака я надіслав їй повідомлення: «Я б хотів, щоб ти була поряд».

І через кілька хвилин отримав відповідь: «Я тебе люблю. Я буду поряд, коли ти повернешся».

Під час перельоту мені страшно боліла спина, а коли я дістався до Центрального вокзалу Нью-Йорка, щоб сісти на потяг до північної частини міста, де мешкали мої друзі, моє тіло корчилося від мук. Останні кілька місяців я мав напади різної інтенсивності, від болю цілком стерпного до болю, який відбирав мені мову і змушував скреготіти зубами, до такого болю, від якого я криком кричав і качався по підлозі. Останній напад був саме з тих гірших. Я ліг на твердій лаві в залі очікування і відчував спазм кожного м'яза на спині, старався дихати, тамуючи біль, бо ібупрофен мені вже не допомагав, — і подумки називав кожен м'яз у мить спазму, щоб втриматися від сліз: м'яз-випрямляч хребта, ромбовидний, найширший, грушоподібний...

Підійшов охоронець:

— Сер, тут не можна лежати.

— Перепрошую, — ледве вимовив я. —

Мені погано... спина... болить...

— І все-таки тут не можна лежати.

Перепрошую, я вмираю від раку... Ці слова пульсували в мозку, готові були зірватися з язика, але — раптом це не правда? Може, це такий біль, з яким інші люди живуть? Я багато про нього знав — знав його анатомію, психологію, знав багато слів, якими пацієнти зазвичай описують різні його стадії, тільки не знав, на що він схожий, як його розпізнати. Може, це він і був. Імовірно. Або, може, я боявся наврочити. А може, я просто не хотів промовити вголос це слово — «рак».

Я взяв себе в руки, підвівся і пошкунтильгав до платформи.

Пізно ввечері я дістався до будинку в Колд Спрінг, за 50 миль від Мангеттена, на Гудзоні; мене зустріли давні добрі друзі, найближчі, і їх було чимало, більше десяти, і їхні радісні вітальні вигуки вплітались у веселу какофонію дитячих голосів. Дружні обійми змінилися крижаною пільмою і тривожними передчуттями.

— А де Люсі?

— Термінова робота, — сказав я. —

В останню хвилину.

— О, як шкода!

— Слухайте, ви не проти, якщо я поставлю десь свої торби і трохи відпочину?

Я мав надію, що кілька днів без операційної, добрий сон, відпочинок і розваги — словом, ковток нормального життя — принесуть мені полегшення і втамують біль. Але через якийсь день чи два стало ясно, що рятунку немає.

Я проспав сніданок, ледве причвалав до столу, подивився на тарілки, наповнені кашулею і крабовими ніжками, але так і не примусив себе з'їсти ні шматочка. Невдовзі я знову відчув страшну втому і бажання лягти в ліжко. Часом я пробував читати дітям, але частіше вони просто товклися довкола мене, стрибали і горлали («Дорогі дітки, розумієте, дядечко Пол хоче відпочити. Може, ви знайдете інше місце для забав?»). А я згадував літній табір п'ятнадцять років тому, і себе, вожатого, на березі озера в Північній Каліфорнії, і купу радісних дітей, які використовували мене як природну перешкоду в командній тереновій грі «Перехопи прапор», а я тимчасом читав книжку під назвою «Смерть і філософія». Мене завжди смішить оця абсурдність моменту: двадцятирічний юнак на розкішному тлі дерев, озера, гір, пташиного щебету і щасливого

вереску чотирирічних малят, занурений в маленьку чорну книжку про смерть. І тільки тепер, тільки цієї миті я вловив паралелі: замість озера Тахо — річка Гудзон, замість чужих дітей — діти моїх друзів, замість книжки про смерть, яка відтинала мене від вирування життя навколо — моє власне тіло, в якому чаїться смерть.

На третю ніч я сказав Майкові, господареві дому, що хочу скоротити відвідини і вже завтра поїду додому.

— У тебе якийсь нездоровий вигляд, — зауважив він. — З тобою все гаразд?

— Давай візьмемо по чарці, посидимо, як колись, — запропонував я.

Ми сіли біля каміна, і я зізнався:

— Майку, здається, у мене рак. І звідси мій нездоровий вигляд.

Тоді вперше я промовив це слово вголос.

— Ти певен, що мені не варто сприймати це як специфічний лікарський жарт?

— Певен, — ствердив я.

Запала тиша.

— Вибач, я не знаю, що сказати... — промовив він після тривалої паузи.

— Бачиш, по-перше, мушу зізнатися, я ще не знаю *точно*, чи це рак. Це лише моя думка, бо дуже багато симптомів вказують на

це. Тому завтра я поїду додому і розберуся з цим. Хотілось би сподіватися, що я помиляюся.

Майк запропонував заопікуватись моїм багажем і надіслати його поштою, щоб я з ним зараз не носився. Рано-вранці він відпровадив мене в аеропорт, і через шість годин я вже приземлився в Сан-Франциско. Щойно я зійшов з трапа, як задзвонив телефон. Це була моя лікарка з результатами рентгенівського дослідження: зображення моїх легенів на знімку було нечітке, розпливчате, ніби діафрагму камери занадто довго тримали відкритою. Лікарка сказала, що не знає, що це може означати. Проте насправді вона, мабуть, знала.

Принаймні я — знав.

Люсі забрала мене з аеропорту, але я нічого не казав — чекав, поки ми опинимось вдома. Ми сіли на дивані, і тут я все їй виклав — тепер вона теж знала. Вона схилила голову мені на плече, і прірва між нами зникла.

— Ти потрібна мені, — прошепотів я.

— Я тебе ніколи не покину, — відповіла вона.

Ми потелефонували близькому товаришеві, нейрохірургові з нашої лікарні, і попросили його мене оглянути.

Я отримав пластиковий браслет на руку, як у всіх пацієнтів, накинув на себе знайомий

голубий лікарняний халат, пройшов повз медсестер, кожна з яких знав на ім'я, і нарешті опинився в кабінеті — тому самому, де бачив сотні пацієнтів за ці роки. Тут, у цьому кабінеті, я сидав поруч із хворими і розповідав про термінальні діагнози та складні операції; тут я вітав пацієнтів з одужанням і був свідком їхнього щастя, їхнього повернення до життя; тут я говорив людям про смерть. Тут я сидів у кріслах, мив руки під краном, писав на дошці інструкції, вносив зміни у розклад. І навіть, бувало, в моменти остаточного виснаження міг лягти на ліжко та заснути. Тепер я лежав тут і не спав.

Молода медсестра, якої я раніше не зустрічав, зазирнула в кабінет:

— Лікар скоро буде.

І на цих словах майбутнє, яке я собі наміряв і яке невдовзі мало справдитися, мета, вінець моїх багаторічних прагнень, — усе враз обірвалося.

РОЗДІЛ І
ДОБРИЙ
ПОЧАТОК

Рука Господня була на мені, і вивів мене Господь у дусі й поклав мене серед долини; долина ж та була повна костей.

2 Обвів він мене навкруги них, і ось було їх дуже багато по долині, і всі вони були пресухі.

3 І промовив до мене: «Сину чоловічий! Чи оживуть ці кості?»

Єзекиїл 37: 1—31

Тепер я твердо знав, що мені більше ніколи не бути лікарем. Я лежав на сонечку, на пустинному узвишші просто біля нашого дому, і відпочивав. Мій дядько-лікар, як і більшість родичів, цікавився, що я збираюся робити далі, оскільки зрозуміло, що я зійшов з торованого шляху, і вранці спитав мене про це. Питання повисло в повітрі. Якби хтось хотів змусити мене відповісти, я, мабуть, сказав би, що хочу писати. Але, правду кажучи, у той час думки про будь-яку цілеспрямовану діяльність здавалися безглуздими. Я покидав на кілька тижнів це миле містечко в Аризоні і був готовий спинатися вгору кар'єрною драбиною не більше, ніж електрон, що розігнався до другої космічної швидкості і вирвався в дивний, іскристий Всесвіт.

¹ Переклад Івана Хоменка. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

Я лежав у пилюці, купався в промінні сонця і спогадів та відчував, як стискається раптом це місто за п'ятнадцять тисяч шістсот миль від щойно обіцяного мені помешкання в гуртожитку при Стенфордському коледжі — від всього обіцяного...

Я пізнав медицину спершу через відсутність — через відсутність в дитинстві батька, який ішов на роботу вдосвіта і повертався затемна, і його чекала лише розігріта вечеря. Коли мені було десять років, мій тато переїхав з нами, трьома синами — п'ятнадцяти, десяти і восьми років — з Бронквілла у штаті Нью-Йорк до містечка Кінгман в Аризоні, у пустельну долину, оточену двома гірськими хребтами, відому хіба що тим, що там можна було заpastися пальним у далекій дорозі. Батька покликало туди сонце і нижча вартість життя — інакше як він міг би забезпечити кожному із синів омріяний коледж? — а ще можливість заснувати тут приватну кардіологічну практику. Його непохитна відданість своїм пацієнтам невдовзі зробила його шанованим членом місцевої спільноти. Нам випало його бачити пізно ввечері або у вихідні, і він був наче жива амальгама: ніжна любов поєднувалася із суворими вимогами, обійми й поцілунки — з жорсткими повчаннями:

— Найкращим стати дуже просто: знаходиш того, хто зараз найкращий, і здобуваєш на один бал більше, ніж він.

Тато досяг внутрішнього компромісу у своїх поглядах на батьківство: він вважав, що воно може існувати у формі екстракту, коли короткі, насичені і щирі, незабутні зустрічі цілком надолужують... усе, що постійно роблять інші батьки. Але я знав: така ціна лікарського фаху, і вона видавалась мені занадто високою.

Зі свого місця на плато я бачив наш дім, відразу за межею міста, біля підоснови гори Сербат, посеред рудої кам'янистої пустелі, поцяткованої москітовими деревами (прозопісом), перекотиполем і кактусами. Тут зненацька зривалися невеличкі смерчі, застиляли виднокіл і так само раптово зникали. Простір розширювався і знову збігався. Двоє наших псів, Макс і Ніп, ніколи не стомлювались від свободи. Щодня вони пускалися в мандри і приносили із собою щораз нові скарби пустелі: оленячу ногу, недогризений кавалок зайця про запас, вибілений сонцем череп коня, щелепу койота.

Ми з друзями теж любили свободу і по обіді часто вибиралися в пустелю на прогулянки, розвідки, пошуки викопних решток і рідкісних тут річкових русел. Мені, мешканцю зеленого передмістя на північному сході,

ПРО АВТОРА

Пол Каланіті був нейрохірургом і письменником. Він виріс у Кінгмані, штат Аризона, і отримав ступені бакалавра й магістра англійської літератури у Стенфордському університеті та бакалавра антропобіології. Він здобув звання магістра історії та філософії науки й медицини в Кембриджському університеті та закінчив з відзнакою Єльську школу медицини, де став членом національного почесного медичного товариства «Альфа Омега Альфа». Він повернувся у Стенфорд, щоб завершити резидентуру за напрямом «нейрохірургія» та постдокторантуру за напрямом «нейробіологія». Того часу він отримав найвищу винагороду Американської нейрохірургічної академії за дослідницьку діяльність. Він помер у березні 2015 року. У нього залишилась велика любляча родина, у складі якої його дружина Люсі і їхня донька Елізабет Акадія.

© Photo by Suszi Lurie McFadden

Популярне видання

КАЛАНІТІ Пол

Коли подих стає повітрям

Керівник проекту *В. В. Столяренко*
Координатор проекту *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. М. Пікалова*
Редактор *К. В. Озерова*
Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*

Підписано до друку 12.08.2016.
Формат 60х90/16. Друк офсетний.
Гарнітура «Constantia». Ум. друк. арк. 16.
Наклад 10 000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано з готових діалозитивів на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.ttornado.com.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б